

UŽ ZASE SKÁČU PŘED KALUŽE

Beseda pro děti 11 – 14 let na téma pochopení, tolerance

Předmluva

Česká republika prošla během posledních deseti let velkými změnami. Stále více se na veřejnosti setkáváme s handicapovanými spoluobčany, kteří se postupně zapojují do běžného života. Otevíráme se více světu, začínáme se setkávat s dosud málo známými kulturami a etniky. Naše republika se stává multikulturní společností se všemi průvodními jevy jako je netolerance, nepochopení, rasismus, který leckdy přerůstá i v otevřenou násilí. Jsme však na tyto změny dobře připraveni? Tuto otázku si klademe téměř každý den při besedách nebo při individuálních rozhovorech s dětmi.

V dětském oddělení Knihovny Františka Bartoše ve Zlíně jsme připravili pro děti všech věkových skupin sérii besed o různých kulturách, náboženstvích i národech, a tak v rámci našich možností se snažíme napomoci alespoň nejmladší generaci pochopit smysl slov tolerance, rasismus, xenofobie aj.

Beseda se jmenuje "Už zase skáču přes kaluže" podle stejnojmenné knihy australského spisovatele Alana Marshalla. Spolu s dětmi cestujeme v literárních příbězích a na osudech hrdinů si vysvětlujeme, s čím se mohou v životě setkat. Aby děti nebyly pouze pasivními posluchači a rozvíjely své názory a fantazii, zařadili jsme krátké rozhovory a hry, které navozují modelové situace. Délku her i rozhovorů s dětmi volíme podle časových možností.

Beseda

Milé děti, často kolem sebe slyšíte slova láska, přátelství, pochopení, pomoc druhému, tolerance a rasismus. Zajímalo by nás, co si pod těmito zdánlivě obyčejnými slovy představujete.

(Děti reagují.)

Na literárních příbězích si ukážeme, co vlastně tato slova znamenají.

Zajisté jste se na ulici, v dopravních prostředcích, obchodech i v nejbližším okolí setkali s lidmi, kteří na první pohled nevypadají jako my. Někdy je to člověk nevidomý, hluchoněmý, tělesně, nebo mentálně postižený. Z vlastní zkušenosti víme, že většinou odvrátíme zrak, stydíme se s těmito lidmi navázat kontakt, bojíme se jich, někdy v nás vzbuzují soucit, jindy odpor. Většinou nevíme, jak se k nim máme chovat. Ve skrytu duše jsme někdy rádi, že to není náš příbuzný. Někteří dokonce s opovržením prohlásí: "To je ale mrzák, ten vypadá."

Přemýšleli jste někdy o tom, co postižený člověk cítí, jaké jsou jeho radosti, zda potřebuje lásku a přátelství nás ostatních? Myslíte, že i my se od těchto lidí můžeme něčemu naučit?

(Rozhovor s dětmi na téma, co se můžeme naučit od postižených lidí.)

První kniha, se kterou se seznámíme, je v české literatuře ojedinělá. Napsala ji **Martina Drijverová** a jmenuje se **Domov pro Mart'any**.

Hlavní hrdinka Michala se právě přestěhovala a hned jí začaly starosti: Jak ji přijme nová třída? Najde si novou kamarádku, která ji nezklame? Jak si zařídí pokojíček? A jak se bude v novém prostředí dařit bratrovi Martinovi, se kterým má rodina více starostí, protože je jiný než ostatní děti? Povede se jim ze starého domu a zpustlé zahrady, které zdědili, vytvořit příjemný domov?

Ukázka : Drijverová Martina: Domov pro Mart'any. -- Praha, Albatros 1998. Str. 23 - 26

(Tento úryvek zařazují i pro starší děti, i když je kniha určená mladší věkové skupině. Spisovatelka velmi citlivými a krásnými slovy vyjádřila, jak rodina reagovala na narození postiženého dítěte.)

Míša si najde kamarádku Lucii, která je však velmi sobecká. Míša je šťastná, že s ní chce nejhezčí dívka ze třídy kamarádit, a nevidí její špatné vlastnosti. Míša se za svého postiženého bratra velmi stydí, a proto o něm ve třídě nemluví. Jednoho dne pozve Lucii na návštěvu. Připraví s maminkou hostinu, ale ještě je dost času, než kamarádka přijde. Míša se nudí a maminka rozhodne, aby šla s bratrem na procházku.

Ukázka : Drijverová Martina : Domov pro Mart'any. -- Praha, Albatros 1998. Str. 84 - 86

(Rozhovor s dětmi na téma kamarádi a kamarádství.)

Můžeme si myslet, že jsme silní, zdraví, úspěšní, že se nám nebo v naší rodině nemůže nic stát, na méně zdatné nebo nemocné kolem sebe se díváme s despektem.

Snad si ani neuvědomujeme, že stačí jedna minuta k tomu, aby se nám zhroutily všechny naše plány na celý život.

Nizozemská spisovatelka Miep Diekmannová napsala celou sérii knih o děvčeti Annejet. Jedna z nich se jmenuje **Annejet a kluci**. Příběh je zajímavý tím, že přibližuje dětem svět postiženého chlapce a je vlastně nenásilným návodem, jak se k postiženému člověku chovat, co od nás takový člověk očekává a čeho se máme vyvarovat.

Annejet studuje gymnázium. Její matka má sestru Editu, věhlasnou světovou pianistku. Annejet trochu závidí svému bratranci Lukovi, že může jezdit s matkou po celém světě, ale jednoho dne čeká celou rodinu překvapení. Luk měl těžký úraz při autonehodě a již nikdy nebude dobře chodit, nemůže již jezdit s matkou, a proto bude bydlet u Annejetiných rodičů a chodit se sestřenicí do stejné třídy. Jak se Annejet a její sestra zachovají, jak přijmou Luka spolužáci? Luk je tvrdohlavý, zamlklý, nechce soucit, Annejet ho zpočátku vůbec nechápe. Její vztah se vyvíjí od lítosti přes nenávisť až k pochopení. Luk má z počátku pocit, že kolem sebe vidí pouze lítostivé nebo posměšné pohledy, nikdo mu nerozumí. Chce se kamarádům vyrovnat, chce být stejný jako oni, a proto se vrhá do nebezpečných dobrodružství, i když ví, že situace pro něho nemusí dopadnout dobře.

Ukázka: Diekmannová, Miep : Annejet a kluci. -- Praha, Ivo Železný 1992. Str. 49 - 51

Můžete namítnout, že tohle jsou všechno vymyšlené příběhy. Chcete slyšet vyprávění, které se opravdu stalo?

Jedním z nejúspěšnějších titulů minulých let byla kniha australského spisovatele **Alana Marshalla Už zase skáču přes kaluže**. Spisovatel v ní vypráví příběh vlastního dětství, kdy byl postižen dětskou obrnou. Žil s rodiči na farmě a miloval koně a jízdu na nich, a najednou přišla záludná nemoc, která mu tuto radost vzala. Nepodlehł však beznaději a za přispění svých rodičů a skvělých kamarádů se zařadil do plnohodnotného života. Tento skutečný příběh je plný optimismu a lásky k životu.

Ukázka: Marshall, Alan : Už zase skáču přes kaluže. -- Praha, Mladá fronta 1986. Str. 89 - 90

(Starším dětem 13 – 14 let zařazuji ukázkou z knihy **Evy Pavlátové Život napodruhé**, ve které zaznamenává skutečné osudy lidí. Je možné vybrat z mnoha příběhů, ale pro tuto věkovou skupinu je zajímavý životní osud mladého herce Jana Potměšila, který se po těžké autohavárii pohybuje na vozíku.)

Ukázka: Pavlátová, Eva : Život napodruhé. -- Havlíčkův Brod, Fragment 1996. Str. 41 - 42

Jsou však i jiné příběhy, prožívají je lidé, na kterých na první pohled nepoznáme, že jsou postižení, a přesto mohou mít vážné onemocnění, např. cukrovku nebo epilepsii.

Většinou nevíme jak se zachovat, jak pomoci. Kniha **Mariky Syrové Maliny zrají v dešti** je příběhem dospívající dívky Katky, která se po úrazu těžce vyrovnává se skutečností, že nebude moci závodně plavat a že její budoucí zaměstnání bude jiné, než si představovala.

(Ukázku z knihy zařazuji pro děti 13 – 14 let.)

Ukázka: Syrová, Marika : Maliny zrají v dešti. -- Brno, Blok 1980. Str. 83 - 84

Poslední knihou, s níž se seznámíme, je vyprávění **Jindřišky Ptáčkové Tajný přítel**. Hlavní hrdinka knihy Iva Pomahačová není nijak viditelně postižená ani nemocná, přesto se však od ostatních dětí odlišuje.

(Rozhovor s dětmi na téma Čím, se někdo může ještě odlišovat od druhých lidí? Snažíme se je navést na odlišnosti v barvě pleti.)

Iva je plachá, nedůvěřivá samotářská dívka, která se nedovede spřátelit. Se svými vrstevníky má velmi trpké zkušenosti, protože se od nich liší barvou pleti. Na letní tábor se jí vůbec nechce, zvláště když se dozví, že tam bude táborová hra na tajného přítele. Hraje se většinou v partách nebo společnostech lidí, kteří spolu tráví delší dobu. Do velké krabice se napíše jména všech, i dospělých. Každý si vytáhne jedno jméno, potom musí papírek ihned zničit. Tím se stane přítelem té osoby, kterou si vytáhl. Ale i jeho si někdo vytáhne a každý má svého tajného přítele. Iva díky hře zjistí, že všichni nejsou tak zlí, že je možné se s nimi sblížit, a dokonce si najít i přátele.

Ukázka: Ptáčková, Jindřiška : Tajný přítel. -- Praha, Albatros 1989. Str. 7 - 11

(Ukázka je velmi dlouhá, je nutné ji zkrátit.)

Závěrem zařazujeme hru, ve které si děti mohou procvičit modelovou situaci. Hru používáme, abychom vtáhli děti nenásilnou formou do programu. Zařazujeme hru **Tečkování** (11 – 12 let) a **Vlakem po Evropě** (13 – 14 let).

Hry jsou publikovány v knize

Šišková, Tatjana: Výchova k toleranci a proti rasismu. -- Praha, Portál 1998.

Tečkování. Str. 188

Hru lze upravit podle časových podmínek, lze ji různě modifikovat.

Pomůcky:

Podle počtu účastníků připravíme malé samolepící štítky různých barev nebo na bílé štítky namalujeme

různobarevné tečky nebo kolečka. Některé barvy budou zastoupeny vícekrát, některé jen 2x, některé pouze 1x.

Průběh:

1. Účastníci se postaví do kruhu, zavřou oči a natáhnou ruku. Knihovník stojí uprostřed kruhu a upozorní předem děti, že se bude dotýkat jejich ruky. Jakmile děti zavřou oči, nalepí jim na ruce jednotlivé štítky nebo je možné také tečky namalovat smazatelným fixem.
2. Hráči otevřou oči a jejich úkolem je vytvořit skupinky podle určitého znaku. Nesmí spolu mluvit, brzy poznají, že společným znakem je barva. Někteří hráči zůstanou sami.

Otázky:

- Jaké pocity jste měli na počátku, když jste měli zavřené oči?
- Pokud jste to vnímali nepříjemně, můžete to srovnat se situací, kdy po vás někdo něco chce za podmínek, které neznáte?
- Srovnejte situaci izolovaného jedince ve třídě (společnosti) se situací, kterou prožíváte nyní ve skupinkách.
- Co byste byli ochotni udělat, aby vás některá skupina přijala do svého středu?

Vlakem po Evropě (str.168)

Nasedli jste do rychlíku a vydali se na cestu z Lisabonu do Prahy. Kupé, ve kterém cestujete, musíte sdílet spolu se třemi dalšími cestujícími.

Ze seznamu si děti vyberou tři spolucestující, se kterými by rády sdílely kupé, a tři, se kterými by v žádném případě nechtěly cestovat, např. srbský voják z Bosny, HIV-pozitivní mladý umělec, obézní švýcarský makléř aj. Děti mají výběr z 18 možností, které jsou podrobně v knize uvedeny.

Průběh:

- Každé dítě dostane seznam cestujících a samostatně si vybere spolucestující.
- Jakmile se děti rozhodnou, pobídněte je k vytvoření skupinek, nejvíce po čtyřech.
- V těchto skupinách si děti navzájem sdělí své volby a společně se ve skupině domluví, s kterými lidmi by chtěli cestovat a s kterými ne. Zde se děti učí kompromisnímu jednání, neboť skupinka se musí na stejných cestujících shodnout. Společně porovnejte práce jednotlivých skupin, všimněte si hlavně, jaká kritéria uplatňovaly děti, na čem se nemohly dohodnout.
- Je důležité vyzdvihnout, že na posouzení každého cestujícího měly děti málo informací a byly ovlivněny prvním dojmem, televizí, novinami nebo tím, co říkají dospělí v rodině.

Otázky:

- Jaká kritéria jsi uplatnil pro své osobní rozhodnutí?
- Změnil jsi názor při práci ve větší skupině?
- Jak se podařilo se ve skupině dohodnout?
- Co vám v dohodě pomáhalo a co bránilo?
- Jaké stereotypy v názorech na možné spolucestující se objevovaly, jak podle vašeho názoru vznikají?

Závěrem se s dětmi rozloučíme. Připomeneme si některé důležité momenty, o kterých jsme si povídali. Pozveme děti do knihovny a na další besedy.

Zpracovala: Svatava Pilařová
Redakce: RNDr. Helena Šimová

Září 2000

Použitá literatura

Diekmannová, Miep

Annejet a kluci ; z nizozemštiny přel. Olga Krijtová ; / ilustr. Ivana Lomová; Typografie Patrik Bitimský. -- Praha : Ivo Železný 1992. -- 166 s.
ISBN 80 - 7116 - 201 - 9

Drijverová, Martina

Domov pro Marťany / Martina Drijverová ; ilustr. Eva Matníková ; -- Praha : Albatros 1998. -- 133 s. (Klub mladých čtenářů) (Sedmikrásky)
ISBN 80 - 00 - 00614 - 6

Marshall, Alan

Už zase skáču přes kaluže. /Alan Marshall ; z angl. přel. a (doslov) naps. Zora Wolfová ; verše přel. Hana Žantovská ; ilustr. Adolf Born ; přebal, vazbu a graf. úpravu navrhl Milan Kopřiva. -- Praha : Mladá fronta 1986. -- 216 s. -- (Edice 13; Sv. 94)

Pavlatová, Eva

Život napodruhé / Eva Pavlatová. -- Havlíčkův Brod : Fragment 1966. --111 s.
ISBN 80-7200-075-6

Ptáčková, Jindřiška

Tajný přítel : Pro čtenáře od 11 let / Jindřiška Ptáčková ; ilustr. Zdeňka Marshalová ; graf. úprava Milada Čvančarová. -- Praha : Albatros 1989. -- 105 s.

Syrová, Marika

Maliny zrají v dešti. / Marika Syrová ; ilustr. Jarmila Tatušková. -- Brno : Blok 1980. --179, (4) s.

Šišková, Tatjana

Výchova k toleranci a proti rasismu : Sborník / ed. Tatjana Šišková. -- Praha : Portál 1998 . -- 203 s. -- (Sociální práce) ; 5)
ISBN 80-7178-285-8